

CONFLICTUL SOCIOCOGNITIV „UN PARAMETRU IMPORTANT AL EDUCAȚIEI COGNITIVE”

- PASCARU DANIELA -

Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 371.12.015.3

DOI: 10.5281/zenodo.6873916

Sociocognitive conflict arises when people hold different views or ideas about the same object, and it has the potential to promote learning, cognitive development, and positive social relations. The promotion of these outcomes, however, depends on how the conflict is solved and with what goals. Mastery goals predict epistemic conflict regulation and the elaboration of multiple ideas, performance-approach goals predict competitive conflict regulation and the promotion of one's own ideas, and performance-avoidance goals predict protective conflict regulation and yielding to other people's ideas. Conflict regulation thus determines the conditions under which confronting diverging ideas results in positive cognitive and relational outcomes.

Cuvinte-cheie: conflict sociocognitiv, reglarea conflictului, obiective de realizare, învățare, diferențiere, dezvoltare cognitivă

Keywords: sociocognitive conflict, conflict regulation, achievement goals, learning, differentiation, cognitive development

Pe măsură ce individul se dezvoltă, pentru învățare apar diverse oportunități și constrângeri. Învățarea este mai eficientă dacă este luată în considerație dezvoltarea diferențiată în plan fizic, intelectual, emoțional și social. Dezvoltarea cognitivă, emoțională și socială a studentului, precum și modul în care aceștia interpretează experiența vieții sunt afectate de școlarizarea precedentă, familie, cultură și comunitate. Un mod de abordare a personalității o reprezintă teoria social –cognitivă care pune accent pe originile sociale ale comportamentului și pe importanța proceselor cognitive, în toate aspectele funcționării umane. Conflictul socio-cognitiv e considerat ca o condiție necesară a progresului cognitiv deoarece este o sursă de schimbare a individului și a sistemului în care acesta evoluează. Conflictul individului cu propria gândire nu este posibil decât în condițiile de interacțiune cu alte discursuri sau acțiuni.

Teoria social-cognitivă se diferențiază de alte teorii ale personalității prin aceea că pune accent pe două procese distincte: *învățarea observațională* și *autoreglarea*. Învățarea observațională se referă la capacitatea de a învăța comportamente complexe prin observarea altora. Autoreglarea se referă la capacitatea individului de a-și influența propriul comportament, mai mult decât de a reacționa mecanic la influențele externe. Atât învățarea observațională cât și autoreglarea implică participarea proceselor cognitive și ambele sunt influențate de recompense și pedepse, fără a fi însă

determinate de ele. Teoria social-cognitivă pune accent pe originile sociale ale comportamentului și pe importanța proceselor cognitive în toate aspectele funcționării umane: motivație, emoție și acțiune. Prin urmare, are câteva caracteristici care o particularizează în raport cu celelalte abordări:

- reliefaarea individului ca agent de acțiune;
- supralicitarea originilor sociale ale comportamentului;
- relevarea importanței proceselor cognitive în dezvoltarea și funcționarea personalității;
- accentul pus pe cercetarea sistematică.

W. Doise și G. Mugny consideră că progresele individuale pot fi generate de interacțiuni sociale, dar nu orice fel de interacțiune socială prezintă caracteristicile propice dezvoltării pentru care interacțiunile dintre indivizi sunt constructive doar dacă are loc o confruntare între soluții divergente. Dinamica dezvoltării cognitive rezultă, de fapt, dintr-un conflict de comunicare socială: „posibilitatea deplină de confruntare interindividuală este necesară pentru ca interacțiunea să fie constructivă” [3]. Oprea este de aceeași părere considerând că nu orice conflict socio-cognitiv poate conduce la progres intelectual, iar „progresul cognitiv este direct proporțional cu posibilitatea de a apărea o situație de conflict socio-cognitiv, prilej ce oferă fiecăruia posibilitatea elaborării răspunsului colectiv” [6].

Cercetările în domeniu au arătat că un rol esențial în declanșarea conflictului cognitiv îl au *interacțiunile sociale*, ceea ce a condus la introducerea în terminologia de specialitate a conceptului de *conflict socio-cognitiv*. Acesta “combină rolul motor al conflictelor în învățare, dezvoltat de Piaget, cu cel al interacțiunilor sociale, pe care îl găsim în mod egal la H. Wallon și L.-S. Vîgotski. Conflictul socio-cognitiv este văzut ca o sursă de schimbare la individ și se referă la confruntarea propriei experiențe de cunoaștere cu celorlalți participanți, care pot sugera soluții pentru elaborarea de noi instrumente cognitive. Conflictul socio-cognitiv apare în confruntarea dintre subiecți aflați în stadii de dezvoltare cognitivă diferite și constrânși să rezolve împreună o problema. În cadrul acestui conflict un impact educațional favorabil îl are utilizarea diferențelor de soluționare a unei anumite probleme, inițial între copil și adult, ulterior între individ și grup [7].

Conflictul socio-cognitiv este văzut ca fiind „principalul mecanism al progresului cognitiv individual” deoarece reprezintă o sursă de schimbare a individului și a sistemului în care acesta evoluează [5].

Termenul de „conflict socio-cognitiv” este împrumutat din psihologia socială, iar autori ca G. Clermont îl vor articula concepției piagetiene, încercând să sublinieze aspectul interactiv care intervine în formarea inteligenței. Jean Piaget, a cărui ultimă practică de cercetare face abstracție de intervenția factorilor sociali în dezvoltarea cognitivă, propune în aceeași epocă o concepție asupra dezvoltării cognitive făcând să intervină în mod explicit factorul social. Concluzia cu care se termină articolul “*Logică genetică și sociologie*” este “că viața socială este o condiție necesară dezvoltării

individului în însăși natura sa, făcându-l să treacă de la starea autistă la starea de personalitate.”
[Piaget, Jean, 1976, p.80]

Școala post-piagetiană de la Geneva (Doise, Mugny, Perret-Clermont ș. a.) a continuat, pe urmele lui J. Piaget, să cerceteze influența pe care o are mediul social asupra dezvoltării structurilor cognitive ale individului, procesul de învățare este unul de tip socio-cognitiv, copilul dezvoltându-se din punct de vedere intelectual prin interacțiune cu ceilalți.

Cercetările școlii de psihologie socială genetică de la Geneva (Doise, Mugny) au demonstrat că progresele cognitive ale copilului urmează un drum invers teoriei clasice piagetiene. Dacă demersul lui J. Piaget era „cognitiv social”, potrivit cercetărilor ulterioare, procesul de învățare este „social-cognitiv”. Cu alte cuvinte, între interacțiunea socială și dezvoltarea cognitivă există o legătură cauzală. Individul progresa, în procesul de structurare cognitivă, numai prin interacțiune, mai mult sau mai puțin comună, cu alții. Dezvoltarea inteligenței nu se rezumă doar la factori de echilibru și la reglarea internă, nu se raportează numai la factori individuali, la particularitățile fiziologice ale individului. Psihologia socială genetică avansează ideea că dezvoltarea cognitivă consistă într-o structurare progresivă a raporturilor individuale cu mediul, dobândirea experienței sociale devenind factorul fundamental.

Deși situațiile conflictuale tind să fie evitate în activitățile de instruire, această tendință este greșită pentru că evitarea conflictelor tinde să submineze relațiile interpersonale și performanța de echipă, precum și creșterea competitivității. Crearea conflictelor intelectuale implică de obicei discuții în rândul celor care învață, deși se constată că discuția rămâne în continuare o raritate în școli. Apoi, există posibilitatea învățării din greșelile celuilalt [7], confruntarea dintre modelul corect și cel eronat provocând un conflict socio-cognitiv.

Doise și grupul său au elaborat o abordare după care, în fiecare moment al evoluției sale, individul dezvoltă anumite competențe de organizare ce-i permit să participe la interacțiuni tot mai complexe, din care rezultă noi coordonări individuale. Instrumentele cognitive construite la nivel social se însușesc în mod individual, orice nouă construcție cognitivă bazându-se pe achizițiile dobândite în timpul interacțiunilor precedente [3].

Principalele aplicații ale perspectivei cognitive în educație:

- accentuarea rolului activ al studentului în învățare – utilizarea de strategii de memorare. Aceste strategii pot fi simple, cum ar fi repetarea materialului (ceea ce presupune de cele mai multe ori o prelucrare superficială) sau strategii complexe, de elaborare și organizare (însoțite de o prelucrare de adâncime).
- importanța autoreglării în învățare – (autoreglarea va face obiectul de studiu al modulului următor)

- înțelegerea mai nuanțată a diferențelor individuale. O eroare în rezolvarea unei sarcini poate să se datoreze nu doar lipsei anumitor structuri cognitive, ci unei varietăți de factori: de la neatenție, capacitate redusă a memoriei de lucru, lipsa unor strategii eficiente de memorare, la capacitatea redusă de reactualizare, sau de monitorizare și control al învățării.

- rolul profesorului este de facilitare a învățării prin:—organizarea materialului: scheme de organizare, modele conceptuale, modele ierarhice,—elaborare: sugerarea unor analogii sau mnemotehnici,—implicarea activă a studenților în sarcini autentice de învățare: problematizări, întrebări care solicită prelucrarea superioară a materialului, furnizare de exemple și aplicații, testare a cunoștințelor pe bază de proiecte.[2]

Modele ale învățării ce au la bază conflictul socio-cognitiv se circumscriu paradigmelor psihocognitivistă și sociocognitivistă. Teza de bază a acestor modele este aceea că învățarea, ca factor și mecanism esențial în realizarea progresului cognitiv al studentului, presupune interacțiunea dintre persoane, interacțiune generatoare de conflict sociocognitiv, care devine sursă a dezvoltării psihoindividuale. Tot această școală a privit interacțiunea socială realizată în cadrul grupului ca pe un factor deosebit de important al dezvoltării cognitive și relaționale individuale. Conflictul socio-cognitiv determină un interes puternic pentru cercetarea, înțelegerea mecanismelor care dau progresele din cursul interacțiunii sociale. Tot conflictul socio-cognitiv determină posibilități de accelerare a dezvoltării inteligenței, adică geneza structurilor operatorii. În fața unei probleme un copil, un individ au mai multe registre de răspuns, adică pot aplica scheme cognitive în raport cu nivelul cognitiv actual.

Dintr-o perspectivă interactivă, S. Messick e de părere că stilul cognitiv ar putea fi văzut ca o variabilă moderatoare care descrie diferențele individuale în modul de selecție și utilizare a strategiilor cognitive de nivel inferior [4]. O astfel de concepție e în acord cu o definiție a stilului ca o euristică de nivel superior care organizează strategiile, tendințele și capacitățile mai specifice în paternuri funcționale caracteristice unui individ.

Considerăm că conflictul este o trăsătură naturală a activității umane, indiferent de soluțiile pe care le găsim, sarcinile pe care încercăm să le îndeplinim sau relațiile pe care le avem cu alte persoane. Conflictul poate de naștere motivației de a rezolva problemele care altfel trec neobservate, care pot duce la un comportament creator, la creșterea coeziunii grupului și a loialității dintre membrii lui. De aceea este binevenită o focalizare a eforturilor pentru un management eficient al conflictului.

Este bine să facem o subliniere asupra diferențelor semantice dintre rezolvarea unui conflict și managementul conflictului. Rezolvarea unei situații conflictuale presupune dispariția ei ceea ce cu greu se poate realiza pe când managementul presupune controlul, monitorizarea conflictului pe tot parcursul lui. În cazul managementului conflictului aspectele negative sunt atenuate în timp ce

rezolvarea presupune eliminarea completa a lor. Cu atât mai mult atunci când ne referim la conflictul socio-cognitiv realizăm cât de necesar este un management adecvat ținând cont de faptul ca acest gen de conflict este unul generator de progres. Elementele esențiale pentru controlul conflictului sunt: comunicarea eficientă și analiza conflictului însoțite de o apreciere a dinamicii sociale mai largi. Pentru conflictul socio- cognitiv se impun următoarele principii pe care un bun manager ar trebui să le cunoască și să le aplice:

- Menținerea unei relații pozitive pe perioada conflictului prin ascultarea activă, utilizarea întrebărilor deschise pentru clarificarea mesajelor.
- Diferențierea dintre evenimente, comportament și interpretarea lor, evaluarea diferitelor opțiuni.
- Focalizarea pe problema nu pe persoane, folosirea unor termeni concreți, specifici, comportamentali în descrierea situației și nu generali, utilizarea unui limbaj adecvat.
- Utilizarea comunicării directe fără a reacționa cu propriile argumente, clarificarea întrebărilor, solicitarea informațiilor pentru înțelegerea situației, evitarea învinovățirii și etichetării interlocutorului, evaluarea impactului conflictului asupra relației sau grupului.
- Identificarea barierelor în rezolvarea conflictului. Acestea pot fi: judecarea persoanei și nu evaluarea mesajului, căutarea de contraargumente, reacția prematură, ascultarea interlocutorului pentru a identifica greșelile și nu pentru a înțelege mesajul, convingerea ca numai el are dreptate.
- Utilizarea deprinderilor de rezolvare de probleme în abordarea conflictului.[9]

O importanță deosebită în managementul conflictului socio – cognitiv are negocierea. Așa cum se știe orice discuție formală sau informală cu cineva care dorește să obțină acordul nostru pentru ceva este o negociere. În condițiile abordării pozitive a negocierii se consideră persoanele sau grupurile ce negociază parteneri și nu oponenți, iar negocierea este considerată arta de a crea acorduri în locul potențialelor dezacorduri. Elementele negocierii sunt:

- Comunicarea ce oferă schimb de informații;
- Contextul care se referă la ansamblul de împrejurări, legături între grupuri sau persoane, evenimente ce pot influența rezultatul;
- Scopul se referă la focalizarea acțiunilor pentru a obține finalitatea dorită;
- Tipul de relații care pot fi de cooperare sau de confruntare;
- Resurse care pot fi umane sau materiale

De altfel negocierea este un proces de comunicare reciprocă, folosit pentru a determina o bază de înțelegere între cele două părți aflate în conflict. În consilierea psihologică și educațională managementul conflictului socio- cognitiv are o însemnătate deosebită . Acesta pune în mână consiliatorului pârghiile rezolvării situațiilor conflictuale din grupurile școlare și nu numai. Trebuie

să ținem seama ca mediul social are o influență deosebită asupra cogniției și că situațiile conflictuale nu sunt generate numai în mod voit de cadrul didactic pentru a crea o atmosfera de competiție. Conflictul este natural iar dispariția lui este imposibilă. Este necesară însă manipularea lui în mod constructiv, în interesul celor implicați. Consilierul trebuie să-și îmbunătățească abilitatea de management al conflictului, devenind mai competent, dar trebuie să țină cont și de abilitățile de comunicare.

De asemenea, este foarte important de a stabili o deosebire între rezolvarea conflictelor și managementul lor, deoarece foarte rar se poate întâlni o reală rezolvare a acestuia.

În procesul educativ se pot ivi următoarele situații conflictuale:

- Conflict predare – formare între concepția tradiționalista asupra procesului de învățământ înțeles ca proces de transmitere asimilare de cunoștințe și concepțiile formativiste care atribuie profesorului și studentului rol de partener în procesul formării.

- Conflict predare – învățare, rolul atribuit studentului: pasiv sau activ.

- Conflict profesor – student, destul de des întâlnit din motive diverse: atitudinea deplasată a studentului în raport cu cadrul didactic, notarea subiectiva.

- Conflict student – student, adesea manifestat atât în procesul de învățare datorită nivelului diferit de cunoștințe dar și datorită manifestării diferite a acestora în condițiile oferite de grup.

- Conflict cunoaștere – cunoaștere, preocupat de transmiterea integrală a cunoștințelor impuse de curriculum, uneori profesorul neglijează transpunerea didactică a conținuturilor.

Ca o consecință a acestora conflictul depășește planul structural al situației pedagogice și se instalează în plan funcțional. Conflictul poate fi pozitiv sau negativ, constructiv sau distructiv în funcție de ceea ce facem noi din el. De aceea profesorul trebuie să știe să controleze situațiile conflictuale apărute luând în considerare trei niveluri de apreciere:

- nivelul strategic ,care vizează alegerea corectă a țelului;

- nivelul tactic, care presupune alegerea corectă a metodei de soluționare;

- bunul simț, care presupune ca managerul nu trebuie să confunde elementele strategice cu cele tactice.

Din cele expuse, putem conchide că anume cadrul didactic este cel ce sesizează, descifrează, interpretează, soluționează, sprijină mecanismele interne cognitive, orientează, facilitează, îndrumă cunoașterea activă, independentă sau colaborativă. Or, profesorul are posibilități, tehnici de a-l îndruma pe cel ce învață, în dependență de tipul de personalitate, astfel în cât să sprijine exersarea mecanismelor cognitive.

Cercetarea asupra stilurilor cognitive nu ar trebui abandonată, pentru că existența unor tendințe, preferințe individuale în prelucrarea informației, rămâne un fapt care e greu de contestat. Evoluția cognitivă a individului nu poate fi disociată de mediul social (clasă, grup de muncă) în care acesta este plasat. Structurile cognitive se dezvoltă nu numai prin maturizare și exercițiu individual ci și prin transmisie socială și interacțiuni cu ceilalți. Grupul este un loc privilegiat unde indivizii realizează colectiv performanțe cognitive superioare celor individuale datorită competiției, raportării la rezultatele celuilalt și cooperării. În aceste condiții și indivizii mai puțin avansați pot progresa prin interacțiune cu ceilalți. De condițiile existente în grup profită nu doar cei mai puțin avansați, ci și cei superdotați care pot să-și pună în valoare cunoștințele. Confruntarea punctelor de vedere diferite adaptate de membrii grupului în condițiile interacțiunii sociale duce la dezvoltarea proceselor cognitive la unul sau la mai mulți participanți.

Referințe bibliografice

1. BABAN A. *Consiliere educațională*. Cluj-Napoca, 2001.
2. De VISSHER P, NECULAU A. *Dinamica grupurilor*. Editura Polirom, Iași, 2001
3. DOISE W. *Social biases in categorization processes*, in J.P. Caverni et J.M. Fabre & M. Gonzales (eds.), *Cognitives Biases*, Amsterdam, North Holland, 1990, 305-323.
4. MESSICK S. *Bridging cognition and personality in education: the role of style in performance and development*, *European Journal of Personality*, 1996, 100, 381-389.
5. NECULAU A. *Conflictul socio-cognitiv*, Stoica-Constantin, A și Neculau, A. (coord.), *Psihosociologia rezolvării conflictului*, Ed. Polirom, Iași 1998.
6. OPREA C-L. *Strategii didactice interactive*, ediția a III-a, București, Ed. Didactică și Pedagogică, R.A, 2008, 316 p.
7. PÂNIȘOARĂ I.-O. *Comunicarea eficientă. Metode de interacțiune educațională*. Ed. Polirom, Iași, 2003, 422 p.
8. PIAGET J. *The grasp of consciousness: action and concept in the young child*. (S. Wedgwood, Trans.). Cambridge, Harvard University Press, 1976. BF723 .C5 P52613.
9. STOICA-CONSTANTIN A, NECULAU M.A. *Psihosociologia rezolvării conflictului*, Editura Polirom, Iași, 1998.